

Funktionshinderinspektörernas Rapport 4

Bostad med särskild service för
barn och ungdomar enligt LSS

SOCIALFÖRVALTNINGEN
STADSÖVERGRIPANDE SOCIALA FRÅGOR
Funktionshinderinspektörerna

Innehållsförteckning

1.	Inledning	3
1.1	Bakgrund	3
1.2	Fakta barn- och ungdomsboende	3
1.3	Metod	6
2.	Resultatet av granskningen	8
2.1	Attendo - Lyckebo barn- och ungdomsboende, Ösmo	8
2.2	Attendo - Villans barn- och ungdomsboende, Ösmo	9
2.3	Carema Care - Dungen, Bandhagen	10
2.4	Carema Care - Sörgården, Hässelby- Vällingby	12
2.5	Enigma Omsorg - Eken, Täby	13
2.6	Enigma Omsorg - Svartvik, Bromma	14
2.7	Flickhemmet Smilla, Mölnbo	15
2.8	Solhagagruppen - Lyran, Täby	16
2.9	Sollentuna kommun, Solom - Orsavillan, Norrviken	17
2.10	Stiftelsen Helgesta - Äppelgården, Mölnbo	19
2.11	Stiftelsen Norrbyvälle - Linden, Järna	20
2.12	Årsta gårds barn- och ungdomsboende, Årsta	21
2.12.1	Stiftelsen Årsta gård – Enebo, nedervåning	22
2.12.2	Stiftelsen Årsta gård - Enebo övervåning	23
2.12.3	Stiftelsen Årsta gård - Fenix, Årsta	24
2.13	Sammanställning av 14 granskade boenden	25
2.14	Myndighetsutövning	25
2.15	Enkäter och fokusgrupper	27
3.	Slutsatser	29
4.	Referenser	31
5.	Bilagor	32
5.1	Bilaga 1- Kvalitetsområden	32
5.2	Bilaga 2- Enkät	33

SAMMANFATTNING

Granskningen av insatsen bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt LSS 9§8 utgår ifrån de fem kvalitetsområden som utformats av Socialstyrelsen och SKL¹ och har i enlighet med inspektörernas instruktioner ett uttalat brukarperspektiv med tonvikt på principerna gott bemötande, självbestämmande och delaktighet. Resultatet av granskningen presenteras enligt en modell med nivåer kopplade till respektive kvalitetsområde. Varje verksamhet har bedömts individuellt utifrån sina specifika förutsättningar och direkta jämförelser mellan verksamheterna är inte möjlig.

Cirka 100 barn/ungdomar i Stockholms stad var 2011-01-01 beviljade insatsen vilken ges av ca 40 utförare, varav tre är anslutna till LOV². Granskning har genomförts vid 14 verksamheter inom Stockholms län där nio olika utförare är representerade. Av dessa är 12 enskilt drivna, en drivs på entreprenad och en i kommunal regi (Sollentuna). Granskningen visar att de 39 barn/ungdomar, som varit aktuella i granskningen, överlag får ett gott bemötande och att personalen är engagerad i sitt arbete. Noteras kan att alla verksamheter når medel och hög nivå inom kvalitetsområdet *kunskapsbaserade och effektivt utförda*. Dessa faktorer har avgörande betydelse för insatsens utförande och kan enligt inspektörerna utvecklas mer genom kompetenskrav, vidareutbildning och handledning för personalen. Flera av verksamheterna behöver även utveckla och förankra viktiga rutiner som anmälningar om missförhållanden och lex Sarah samt genomföra regelbundna brandsäkerhetsutbildningar. Inom området *självbestämmande och integritet* som omfattar begränsningsåtgärder, möjligheter att påverka vardagslivet och bemötande, visar tre verksamheter behov av utveckling. Konkreta åtgärder för verksamheterna kan vara metodutveckling vad gäller bemötande och arbetssätt, framtagande av alternativa kommunikationsformer, samt att utveckla former för barnens/ungdomarnas delaktighet i vardagen.

Barn och ungdomsboenden ska enligt lagstiftningens intentioner utformas så att de blir så hemlika som möjligt, där antalet barn, yttre och inre miljö, arbetssätt och personalomsättning är inverkanse faktorer. Ungefär hälften av de granskade boendena kan uppfattas som hemlika enligt inspektörerna.

Inom myndighetsutövningen har inspektörerna sammanlagt granskat 21 ärenden inom fyra stadsdelsnämnder, vilket innebär ca 20 % av samtliga akter avseende insatsen. Utifrån ett barnperspektiv är det angeläget att notera hur barnets bästa har tagits till vara och hur barnets åsikter kommit fram, vilket är ett genomgående utvecklingsområde. Ytterligare ett område som kan utvecklas är den personliga kontakten mellan handläggaren och barnet i samband med utredningar och uppföljningar. Centralt för att insatsen ska fungera i praktiken är en utförlig utredning och handläggarens kännedom om befintliga boenden. Uppföljningar av insatsen behöver också ske tätare.

¹ Sveriges Kommuner och Landsting

² Lagen om valfrihet

I. INLEDNING

I.1 Bakgrund

Uppdraget som funktionshinderinspektörer innebär att säkra kvaliteten i insatser enligt såväl SoL (Socialtjänstlagen) som LSS (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) utifrån ett generellt brukarperspektiv. Inspektörsarbetet utgår från givna instruktioner från kommunstyrelsen (KF/KS 2007:8) där uppdraget bl.a. ska syfta till att förstärka likställigheten över staden.

Den aktuella granskningen, av bostäder med särskild service för barn och ungdomar enligt LSS 9§8, bygger på FN:s barnkonvention, förarbeten och lagtexter samt staden riktlinjer och Vision 2030 för Stockholms stad.

Grundprinciperna i granskningsarbetet *ett gott bemötande, självbestämmande och delaktighet*. Ett professionellt förhållningssätt och bemötande kännetecknas av förmåga att visa respekt, ödmjukhet och empati samt förmåga att vara tydlig, saklig och strukturerad.³

I.2 Fakta barn- och ungdomsboende

Familjer med barn som har funktionsnedsättning kan få olika former av stödinsatser enligt LSS. Insatser som kan underlätta vardagslivet i hemmet är avlösarservice och vistelse på korttidshem eller i korttidsfamilj. Barn med omfattande funktionsnedsättning kan beviljas personlig assistans. Insatsen bostad med särskild service för barn och ungdomar, erbjuds till åldersgruppen 0-22 år, vilket ger möjlighet till boende under hela gymnasieperioden.

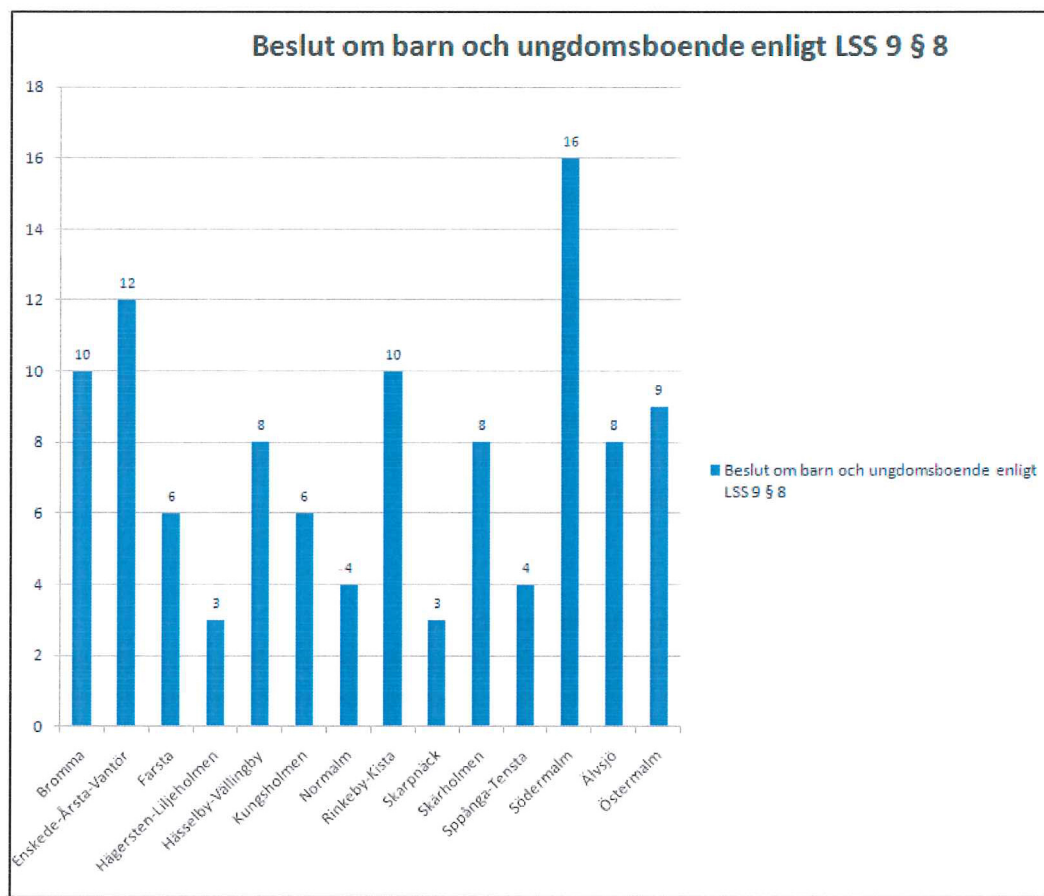
I huvudsak går det att urskilja tre grupper av barn och ungdomar som idag bor i bostäder med särskild service: Barn och ungdomar med ett mycket omfattande behov av stöd- och omvårdnadsinsatser under dygnets alla timmar, barn och ungdomar med en funktionsnedsättning som leder till ett utagerande beteende samt barn och ungdomar som går i skolan på annan ort. Bostad med särskild service kan bedrivas i enskild eller offentlig regi, för enskild verksamhet krävs tillstånd från Socialstyrelsen medan kommunal verksamhet endast behöver anmälas. Samma krav på kvalitet gäller oavsett driftsform.⁴

Under granskningens gång har inspektörerna tagit del av personakter vid myndighetsutövningen. Av dessa framgår att olika samspelande faktorer ligger grund för beslut om bostad med särskild service för barn och ungdomar. Orsaker som påverkar bedömningen kan vara familjernas sociala situation i kombination med hur barnet/ungdomens funktionsnedsättning kan kompenseras med olika stödinsatser i hemmet. Dessa förhållanden medför att andel beslut per

³ *Socialt arbete med personer med funktionsnedsättning*, Socialstyrelsen 2004, s. 46

⁴ *Tillsynsrapport 2011*, Socialstyrelsen

stadsdelsnämnd varierar och inte kan sättas i direkt relation till befolkningsmängd (se figur 1).

Figur 1. Uppgifter hämtade ur stadens Paraplysystem, 2011-01-01

Staden har inga barn- och ungdomsboenden i egen regi utan anlitar externa utförare, där antalet varierar över tid. När granskningen inleddes anlätades ca 40 anordnare, varav 3 är anslutna till stadens valfrihetssystem via godkänd upphandling enligt LOV.⁵ Granskningen har omfattat 14 verksamheter varav 12 är enskilt drivna, en på entreprenad och en i kommunal regi (Sollentuna). De företag som ingått i granskningsarbetet är Attendo Care (LOV), Carema Care, Enigma Omsorg, Flickhemmet Smilla, Solhagagruppen, Sollentuna kommun Solom (LOV), Stiftelsen Helgesta, Stiftelsen Norrbyvälle och Stiftelsen Årsta gård (LOV).

⁵ LOV – Lagen om valfrihet

Karta Stockholms län

Granskade boenden enligt LSS 9§8 i Stockholms län

Attendo Care	Ösmo	2 st.
Carema Care	Bandhagen och Hässelby/Vällingby	
Enigma Omsorg	Bromma och Täby	
Flickhemmet Smilla	Mölnbo	
Solhagagruppen	Täby	
Sollentuna kommun	Norrsviken	
Stiftelsen Helgesta	Mölnbo	
Stiftelsen Norrbyvälle	Järna	
Stiftelsen Årsta gård	Årsta	3 st.

1.3 Metod

Granskningsarbetet har utgått från de fem kvalitetsområden som anges av Socialstyrelsen och SKL, (bilaga 1) där inspektörerna utformat kvalitetskriterier som svarar mot dessa. Den modell som inspektörerna utarbetat vid tidigare granskningar har anpassats till aktuellt verksamhetsområde utifrån rådande lagstiftning och styrdokument. Inledningsvis inbjöds berörda utförare till ett informationsmöte, vilket en utförare besökte. Senare besökte inspektörerna flertalet av de enheter där barn/ungdomar från Stockholms stad är beviljade insats, för att få en överblick av verksamhetsområdet. Ett nätverk med ansvariga för verksamheter i Järna besöktes, liksom ett chefsmöte vid Enigma Omsorg.

Urvalet av verksamheter att granska styrdes av målsättningen att omfatta alla målgrupper som tar del av insatsen samt att inkludera ett stort antal utförare. Totalt utvaldes 14 verksamheter inom Stockholms län varav 12 är enskilt drivna, en drivs på entreprenad och en i kommunal regi (Sollentuna). Sammantaget omfattas 39 barn/ungdomar i granskningen. Informationsbrev har sänts till berörda föräldrar/företrädare och anpassat informationsmaterial med foton och pictogrambilder har förmedlats till barnen och ungdomarna. För granskning av myndighetsutövning valdes fyra stadsdelar med spridning över staden.

Under det praktiska arbetet har samtliga enheter besökts för längre observationer vid minst fyra tillfällen och samtal har förts med barnen/ungdomarna där så varit möjligt. Av hänsyn till barnens behov av förberedelse har besöken förannmälts dagen innan. Chefer och personalgrupper har intervjuats och såväl styrdokument som utförardokumentation har studerats med brukarperspektivet i fokus. Föräldrars synpunkter har inhämtats genom fokusgrupp och enkät, enskilda samtal och fokusgrupp har hållits med ungdomar för att komplettera granskningen.

Under perioden har inspektörerna uppmärksammat situationer där omedelbara åtgärder krävts. Dessa har tagits upp med berörda chefer och några förhållanden har lett till initiativ och/eller anmälan om missförhållanden och lex Sarah-anmälningar.

Stor vikt har lagts vid återkoppling av granskningsresultaten till verksamheterna, chefer och personalgrupp var för sig och ibland tillsammans. Genomgången har varit mycket detaljerad med konkretisering av utvecklingsområden och tid för diskussioner. De resultat som presenteras härleddes till den period då granskningen skedde och kan ses som ögonblicksbilder av de aktuella verksamheterna. Såväl organisatoriska som verksamhetsnära förändringar kan ha skett fram till dags datum. Föreliggande rapport återger på ett övergripande sätt resultaten från granskningen.

I presentationen av de granskade enheterna ingår några av de exempel som redovisats vid återkoppling till respektive verksamhet. Exempelen har inordnats under nämnda kvalitetsområden. Kriterierna för de olika nivåerna; låg, medel och hög, har inspektörerna utvecklat genom avvägningar där varje kvalitetsområde har

kopplats till faktorer av betydelse för kvalitet i ett barnboende. I de granskade enheterna har barnen/ungdomarna olika stödbehov med anledning av sin funktionsnedsättning och varje enskilt boende har bedömts utifrån hur de kan uppfylla dessa behov. Om ett boende inte kan tillgodose alla personers behov fullt ut har det inverkat på inspektörernas helhetsbedömning av verksamheten. Med hänsyn tagen till ovanstående är det inte möjligt att göra direkta jämförelser mellan verksamheterna.

Bedömningen utgår från en femsiffrig skala där siffror 1-2 motsvarar låg, 3 medel och 4-5 motsvarar hög. Arbetssätt som på något sätt begränsar den enskildes frihet medför en lägre nivå. Flera utvecklingsområden inom en kategori bedöms enligt nivån låg. Två faktorer eller mer, inom kategorier med siffra fyra till fem ges nivån hög. Följande faktorer inom varje område har vägts ihop till det slutliga resultatet:

- *Bygger på respekt för människors självbestämmande och integritet*
Den enskildes möjligheter att påverka vardagslivet, bemötande, begränsningsåtgärder.
- *Utgår från en helhetssyn, är samordnade och präglas av kontinuitet*
Yttre och inre miljö, organisation och struktur (ledning och bemanning, boendegrupp och schema), samverkan - föräldrar/vårdnadshavare, habiliteringen/BUP m.fl.
- *Är kunskapsbaserade och effektivt utförda*
Kompetens - arbetssätt, rutiner, aktiviteter och anpassad kommunikation.
- *Är tillgängliga och jämlikt fördelade*
Hjälpmedel, information om verksamheten, jämlik fördelning av stödinsatser i boendet.
- *Är trygga och säkra och präglas av rättssäkerhet i myndighetsutövningen*
Kvalitet och ledningssystem, utförardokumentation, regelverk för säkerhet

2. RESULTATET AV GRANSKNINGEN

2.1 Attendo - Lyckebo barn- och ungdomsboende, Ösmo

Lyckebo är ett av fem barn- och ungdomsboenden vilket, liksom ett korttidshem, tidigare ingick i Ösmohemmets boenden. Sedan 2006 drivs *Lyckebo* av företaget Attendo. *Lyckebo* är beläget i ett villaområde med bussförbindelse till pendeltåg. Boendet har en stor inhägnad trädgård och ligger invid en sjö omgiven av strövområden. Målgruppen är barn och ungdomar med autism och utvecklingsstörning. Det bor fyra barn på *Lyckebo* varav två från Stockholms stad. Grundförutsättningarna för barnen på *Lyckebo* ser väldigt olika ut både vad gäller barnens behov och hur länge de bott där. Ledningsfunktionerna vid boendet har växlat både före och under granskningsperioden, personalomsättningen har varit hög och arbetsgruppen består till viss del av oerfaren personal.

Omdisponeringar av ungdomarnas rum pågick under perioden vilket inverkade på helhetsintrycket. Det stora rummet för lek och aktiviteter på övervåningen är en tillgång i boendet.

Självbestämmande och integritet

Vid de första besöken på *Lyckebo* begränsades barnens rörelsefrihet av en grind till köket, lås på toaletten samt en halvdörr in till vardagsrummet. Vid tiden för inspektörernas återkoppling hade alternativa arbetsmetoder lett till att begränsningarna kunnat tas bort.

Helhetssyn och samordnade insatser

Att *Lyckebo* är inrymt i en villa ger ett hemtrevligt intryck. Barnen får möjlighet till lek och rörelse såväl i trädgården, där det finns en studsatta, som i lekrummet på övervåningen.

Flera i personalgruppen var vid granskningstillfället nyanställda och strukturer för det dagliga arbetet var inte förankrade. Arbetsgruppen har ett rullande schema där en personal ansvarar för ett specifikt barn under ett två timmars pass, vilket medför att barnen byter personal flera gånger under dagen. Schemat tar, enligt inspektörerna, framförallt hänsyn till personalens behov och en diskussion har förts med chefer och personal hur det påverkar barnens situation.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Ett område för personalen att utveckla är former för att kartlägga behov och utforma vardagliga rutiner och aktiviteter för ett av barnen, för att undvika ensidiga sysselsättningar och fixeringar.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

Kommunikationsstöd och användning av bilder och symboler skulle kunna utvecklas mer och anpassas till respektive barn, liksom färgmarkeringar och bilder på skåp och lådor, vilket underlättar för såväl barn som personal.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Strukturer för dokumentation behöver förankras i hela personalgruppen och bli mer regelbunden och enhetlig. Fortsatta diskussioner och arbete med rutiner vad gäller lex Sarah är ytterligare ett angeläget utvecklingsområde.

Bedömning Lyckebo		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet	x		
2.	Helhetssyn och samordnade insatser	x		
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda		x	
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade		x	
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet		x	

2.2 **Attendo - Villans barn- och ungdomsboende, Ösmo**

Villan är ett av fem barn- och ungdomsboenden vilket, liksom ett korttidshem, tidigare ingick i Ösmohemmets boenden. Sedan 2006 drivs *Villan* av företaget Attendo. Målgruppen är barn och ungdomar med autism och utvecklingsstörning. Det bor fem barn/ungdomar på *Villan*, varav tre från Stockholms stad. Närområdet omfattar såväl flerfamiljshus som villor och det är nära till allmänna kommunikationer. *Villan* omges av en stor inhägnad trädgård med gungor och uteplats. Boendet var vid granskningstillfället i behov av renovering och inredningen var mycket spartansk. Personalgruppen kan ses som stabil och *Villan* har en nyanställd samordnare med beteendevetenskaplig utbildning.

Självbestämmande och integritet

Vid tiden för granskningen förekom delade dörrar, där nedre delen ibland hölls låst, till såväl gemensamhetsutrymmen som till vissa av barnens/ungdomarnas rum. Även ytterdörr och altandörr till gården hölls låst, liksom dörrar till toaletter och badrum. Efter Socialstyrelsens besök och påpekande under våren 2011 har en översyn genomförts och en åtgärdsplan upprättats.

Personalen ägnar mycket tid åt att hålla isär barnen/ungdomarna för att undvika konfrontationer. De aktiveras var för sig och personalen bemödar sig om att hitta lämpliga aktiviteter utifrån deras individuella behov. Utevistelser prioriteras och genomförs oavsett väderlek.

Helhetssyn och samordnade insatser

Villan är liksom flera av de andra boendeenheterna i Ösmo uppförda enligt en standardiserad modell för gruppboende, vilket ger boendet en institutionell prägel. Att det bor fem barn/ungdomar med omfattande behov på *Villan* innebär hög personaltäthet och ett stort antal personer för de boende att relatera till i vardagen.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

För varje barn/ungdom har tydliga och mycket detaljerade scheman och servicerutiner utformats, vilka omfattar varje moment i vardagen. Arbets sättet kan uppfattas som manualstyrt för utomstående, men för personer med autism gör det tillvaron mer förutsägbar. Diskussion har förts med personalgruppen om svårigheten och vikten av att balansera struktur och förutsägbarhet med hemliga förhållanden.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

Villan har utarbetat ett system där barnen/ungdomarna har sin egen färg på t.ex. handdukar, muggar och tallrikar vilket ökar deras möjligheter till självständighet i olika aktiviteter.

De lokalmässiga begränsningar som förekom i verksamheten påverkade barnens rörelsefrihet.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Rutiner för tillämpningen av lex Sarah behöver ses över och återkommande diskuteras vid personalmöten. Även dokumentationen är ett utvecklingsområde för att uppnå ökad regelbundenhet och enhetlighet.

Bedömning Villan		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet		x	
2.	Helhetssyn och samordnade insatser	x		
3.	Kunskapsbaserade och effektivt utförda		x	
4.	Tillgängliga och jämlikt fördelade	x		
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet		x	

2.3 Carema Care - Dungen, Bandhagen

Dungen drivs av företaget Carema Care för målgruppen barn och ungdomar med autism och är beläget på promenadavstånd från Bandhagens centrum. Vid granskningstillfället hade fem ungdomar sitt boende på *Dungen*, varav fyra från Stockholms stad. Lokalerna utgörs av ett f.d. daghem och präglas av den tidigare verksamheten, huset omges av en gård med sandlåda och högt nätstaket med låst grind. Det genomgående intrycket är att lokalerna är nedgångna och spartanskt inredda och i stort behov av en grundläggande renovering. Vid återkoppling till verksamheten presenterade ansvarig chef en plan för ombyggnad och renovering, vilken, enligt uppgift, nu har genomförts.

Personalgruppen kan beskrivas som stabil men däremot har förändringar skett inom den närmaste arbetsledningen de senaste åren.

Självbestämmande och integritet

Ungdomarna erbjuds på olika sätt möjligheter till utevistelser och egen tid med personal. Då ungdomarna t.ex. deltar i enklare hushållssysslor är personalen noga med att ge tydlig och positiv uppskattning.

Däremot har personalen utformat ett arbetssätt med passning runt flera av ungdomarna för att undvika konflikter, vilket begränsar deras rörelsefrihet.

Helhetssyn och samordnade insatser

Det höga staketet, den låsta grinden, utformningen av gården liksom lokalerna behöver ses över och målgruppsanpassas för att ge barnen och ungdomarna en högre kvalitet i sitt boende. Efter granskningsperioden påbörjades ett större renoveringsarbete vid boendet.

Förändringar har skett i ledningsgruppen under flera års tid vilket påverkar förutsättningar för att skapa ett enhetligt arbetssätt.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Flera ungdomar på *Dungens* boende har en webbaserad sida som används regelbundet i kontakten mellan boende, skola och föräldrar. Ungdomarnas funktionsnedsättning medför ibland att låsta situationer uppstår vilket kräver utveckling av specifikt bemötande och arbetsmetoder. Ett större utbud av aktiviteter som musik- och läsestunder skulle kunna införas i organiserad form.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

Olika kommunikationshjälpmedel finns men användning av dessa behöver systematiseras för att öka ungdomarnas möjligheter till delaktighet. Under granskningsperioden präglades boendet av oroligheter i boendegruppen, vilket begränsade möjligheterna till kontakt mellan ungdomarna.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

I samband med verksamhetens bilresor med ungdomarna förekom brister kring säkerhetsrutiner.

Inspektörerna har under perioden tagit del av en lex Sarah-anmälan, men det råder oklarheter om hur verksamheten utreder, åtgärdar och säkerställer rutiner för att undvika risker för missförhållanden. Rutiner för datasäkerhet saknas och under perioden hade en social akt försvunnit i samband med datahaveri.

Bedömning Dungen		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet		x	
2.	Helhetssyn och samordnade insatser	x		
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda		x	
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade	x		
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet	x		

2.4 Carema Care - Sörgården, Hässelby- Vällingby

Sörgården drivs på entreprenad av Carema Care och målgruppen är barn/ungdomar med flerfunktionsnedsättning i behov av ständig omvårdnad och stöd vid såväl kommunikation som förflyttning. Boendet är integrerat i ett villaområde beläget mellan Spånga och Vällingby och kan nås med buss. Huset omges av en trädgård med möjligheter till utevistelser. Vid granskningstillfället bodde fyra ungdomar på *Sörgården*, varav tre från Stockholm stad. En av ungdomarna vistas hälften av tiden i sitt föräldrahem med personlig assistans. Lokakerna är hemtrevliga men kan stundtals uppfattas som trånga då alla ungdomarna är rullstolsburna. Personalgruppen kan anses vara stabil, någon har arbetat över tio år och övriga minst två år.

Självbestämmande och integritet

Ungdomarna blir tidvis lämnade långa stunder i aktiviteter som musiklyssnande, spel på synt och TV-tittande utan tillsyn och förfrågan om byte av aktivitet. Diskussioner om värdegrund och samsyn kring kärnan i verksamheten bör bli ett återkommande inslag på *Sörgården*. Personalen uppvisade ibland svårigheter att bemöta ungdomarna på ett åldersadekvat sätt.

Helhetssyn och samordnade insatser

Barnens rum är personligt inredda i enlighet med deras olika intressen, t. ex med affischer från biobesök de gjort.

För att öka samsynen i verksamheten bör former för informationsutbyte och diskussion mellan chefer och personalgrupp utvecklas. Det är till exempel viktigt att verksamheten gör policys och rutiner kända för hur personal ska agera om något barn behöver åka in akut till sjukhus.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Personalens arbetspass framstår inte som samplanerade och det saknas ett aktivt arbete för att öka tiden tillsammans med ungdomarna. Tydliga servicerutiner kan ge stöd i arbetets utförande. Vad det gäller speciella kompetenser kan metoder för taktill stimulans vara användbart för målgruppen

Tillgängliga och jämlikt fördelade

Badrummen är välutrustade och erbjuder även bubbelbad som är extra viktig för denna målgrupp. Korridoren utanför badrummen fungerar som ett allrum då aktivitetsrum saknas, vilket gör att det stundtals kan bli högljutt då flera ungdomar vistas där.

Sörgårdens arbetssätt med kommunikations- och kognitiva stöd behöver utvecklas för att ge ungdomarna möjlighet till ökad delaktighet.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Sörgården har ett tydligt digitalt dokumentationssystem som är lätt att hantera där första sidan i varje akt fångar upp ny och viktig information avseende den enskilde.

Bedömning Sörgården		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet	x		
2.	Helhetssyn och samordnade insatser		x	
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda		x	
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade			x
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet		x	

2.5 Enigma Omsorg - Eken, Täby

Ekens boende drivs av företaget Enigma Omsorg för målgruppen barn- och ungdomar med autism. Det bor fyra barn och ungdomar på *Eken*, varav två från Stockholms stad. *Eken* är ett souterränghus beläget i ett villaområde i Täby med närhet till natur och gångavstånd till allmänna kommunikationer. Barnens rum är av varierande storlek och personligt inredda. Köket som har ett mycket stort matbord blir en naturlig samlingspunkt i huset. Det finns ett särskilt rum för dator och aktiviteter vid arbetsbord samt ett gemensamt TV-rum. Personalgruppen kan anses vara stabil, många har arbetat länge och chefen arbetar tidvis i verksamheten med barnen och ungdomarna.

Självbestämmande och integritet

Barnen och ungdomarna har omfattande behov och olika sätt att kommunicera men deltar i husmöten varje vecka och diskuterar vardagsnära ämnen. Mötena är bra träning inför vuxenlivet och personalen arbetar med att utveckla dess form.

Helhetssyn och samordnade insatser

Genomgående för boendet på *Eken* är en nära samverkan med föräldrar och det finns inarbetade rutiner för informationsutbyte och kontakter med vårdnadshavare.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Personalen deltar regelbundet i internutbildningar och arbetsgruppen har ett enhetligt arbetsätt. *Eken* planerar årets arbete utifrån speciella teman vilket för år 2011 är motion och hälsa.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

Husets utformning ger möjlighet till enskildhet och minimerar att barnen och ungdomarna stör och oroar varandra. Samtidigt medför trapporna att boendet inte är fullt tillgängligt. Hallen är stor med tydligt markerade hängare och hyllor för varje barn. Alla skåp är försedda med bilder vilket förmedlar öppenhet även om

dörrarna är stängda. Pecsbilder⁶ används i stor utsträckning av flera av ungdomarna.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Företaget Enigma har ett väl utvecklat dokumentationssystem som ger goda möjligheter att följa varje barns utveckling och kan vara till hjälp vid eventuella problemsituationer.

Bedömning Eken		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet			x
2.	Helhetssyn och samordnade insatser			x
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda			x
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade		x	
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet			x

2.6 Enigma Omsorg - Svartvik, Bromma

Svartviks boende drivs av företaget Enigma Omsorg och ligger insprängt i ett flerfamiljshus i Bromma, Minneberg, med buss utanför huset. Lokalerna är rymliga och upptar ett helt våningsplan. Målgruppen är barn och ungdomar med högfungerande autism/Asperger syndrom. Det bor fem flickor på *Svartvik* och samtliga är från Stockholms stad. Omgivningarna ger möjlighet till utevistelser med såväl badplats som pulkabacke i närområdet. Inredningen på *Svartvik* är hemtrevlig och anpassad för ungdomar med t.ex. data- och TV-rum, en myshörna samt möjligheter till pyssel i vardagsrummet.

Självbestämmande och integritet

Det är högt i tak mellan ungdomar och personal och ungdomarna kan även framföra sina åsikter genom husmöten och en förslagslåda. Det finns rutiner för att bevaka de enskildas särskilda önskemål genom ett dokument i den digitala akten.

Helhetssyn och samordnade insatser

På *Svartvik* ges föräldrar/vårdnadshavare utrymme och tillmäts stor betydelse. Personalen ringer varje vecka och håller även kontakt via e-post vid behov. För veckosamtalet finns en särskild checklista som underlag för att garantera att viktig information inte glöms bort.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Inom Enigma Omsorg finns ett utvecklat internutbildningssystem vilket flertalet av medarbetarna tagit del av. Arbets sättet som tillämpas är tydliggörande

⁶ Picture Exchange Communication System – är en alternativ kommunikationsmetod som främjar kommunikationsinlärning.

pedagogik som går ut på att vara steget före, för att förhindra att negativa situationer uppstår.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

Ungdomarna får boka in bestämda tider för dator och TV vilket minskar risken för konflikter och bidrar till måttligt användande. Olika tider har bokats för ungdomarnas skoltaxi för att undvika kaos i hallen på morgonen.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Företaget Enigma har ett väl utvecklat dokumentationssystem som ger goda möjligheter att följa varje barns utveckling och kan vara till hjälp vid eventuella problemsituationer.

Bedömning Svartvik		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet			x
2.	Helhetssyn och samordnade insatser			x
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda			x
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade			x
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet	-		x

2.7 Flickhemmet Smilla, Mölnbo

Flickhemmet Smilla ligger i Mölnbo, mellan Järna och Gnesta och nås med pendeltåg och bil. Målgruppen är flickor 13-20 år med autism och/eller utvecklingsstörning. Miljön kring *Smilla* är lantlig med närhet till flera badsjöar och grönområden. Huset är i ett plan med 15 rum och den fysiska tillgängligheten är god inomhus. Fyra flickor har sitt boende på *Smilla*, varav tre från Stockholms stad. En av dessa, med delvis andra behov än övriga, har egen avdelning med sovrum, vardagsrum, toalett och dusch. I samma byggnad som *Smilla* finns ytterligare en lägenhet för en person med särskilt avsatt personal. Det finns planer på att omvandla nuvarande boende till ett vuxenboende och flickhemmet ska då få andra lokaler. Personalgruppen har utökats successivt för att anpassas till att fler ungdomar flyttat in. Detta medför att andelen nyanställda och vikarier var stor under granskningsperioden.

Självbestämmande och integritet

Ungdomarnas genomförandeplaner innehåller flera rubriker bl.a. området klara sig själv, vilket bidrar till att ge ungdomarna redskap att hantera vuxenlivet. Delaktighet uppmärksammas med underrubriker som t. ex ungdomens och föräldrarnas inställning till planerade insatser.

För en av flickorna finns tillgång till en träningslägenhet i en närliggande stad. Arbetet med att stötta ungdomarna i att utveckla sina förmågor till socialt samspel i vardagen och att respektera varandras integritet kan förstärkas.

Helhetssyn och samordnade insatser

I *Smillas* verksamhetsplan är vårdnadshavares inflytande mycket tydligt beskrivet och det finns utarbetade rutiner för kontakter mellan föräldrar och boendet. Några föräldrar får även stöd i att göra schema för helgbesök i hemmet.

Flickorna har tillgång till flera toaletter och duschar i sitt boende vilket ger dem personligt utrymme och underlättar för dem i vardagen. Däremot finns flera personalrum och kontor på *Smilla* vilket bidrar till en institutionsprägel i verksamheten.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Smillas verksamhetsidé och arbetssätt beskrivs i verksamhetsplanen med olika termer vilket borde bli mer enhetligt och förankras i personalgruppen för att omsättas i praktiken. Fler i personalgruppen har erfarenhet av arbete vid HVB-hem⁷ och behöver inhämta ytterligare kunskaper kring funktionsnedsättning och LSS.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

På *Smillas* hemsida finns en flik med information som vänder sig direkt till flickorna, där boendet beskrivs ur ungdomarnas perspektiv. Flickorna på *Smilla* har scheman och genomförandeplaner som tydliggörs med kompletterande bilder anpassade utifrån de enskildas behov.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Verksamhetens kvalitets- och styrdokument är mycket utförliga med ingående beskrivningar av t.ex. vad som avses med missförhållanden. *Smilla* har rutiner för brandskydd och en särskild checklista som vänder sig till ungdomarna, sitter väl synlig i verksamheten.

Underskrifter av berörda parter saknas i genomförandeplanerna vilket bör ses över då det är en viktig markering av delaktighet.

Bedömning Smilla		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet		x	
2.	Helhetssyn och samordnade insatser		x	
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda		x	
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade			x
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet		x	

2.8 Solhagagruppen - Lyrn, Täby

Lyrn är ett boende inom Solhagagruppen för målgruppen barn och ungdomar med flerfunktionsnedsättning och i behov av ständigt stöd och omvårdnad. *Lyrn*

⁷ Hem för vård eller boende

har plats för fyra personer och vid granskningstillfället bodde två ungdomar där, varav en från Stockholms stad. *Lyrans* är en enplansvilla med trädgård i ett bostadsområde i Täby. Lokalerna ger ett hemlikt intryck och är helt anpassade efter ungdomarnas rörelsehinder med öppna ytor, stora dörröppningar och utan trösklar. Personalgruppen kan sägas vara stabil och någon har arbetat där i 10 år.

Självbestämmande och integritet

Lyrans har begreppet delaktighet inskrivet i alla moment som ingår i barnens genomförandeplan och veckosammanställning, vilket är ett bra sätt att uppmärksamma barnperspektivet. Barnen involveras i det som sker i boendet och erbjuds såväl individuella som gemensamma aktiviteter och personalen strävar efter att åldersanpassa val av böcker och filmer.

Helhetssyn och samordnade insatser

Lyrans korridorer har hyllor med olika föremål i klara färger eller med speciell konsistens som barnen kan röra vid. Vardagsrummet är anpassat med mycket färg i inredningen, kuddhörna, rörliga mobiler samt ljus och effekter för att stimulera barnen. Det aktuella barnrummet är utformat utifrån de egna intressena/behoven och rymmer såväl utrustning för vård och omsorg som datorplats.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Personalen har möjlighet till kompetensutveckling, t.ex. kurser i taktil stimulering och kommunikationsutbildning (taktila tecken).

Tillgängliga och jämlikt fördelade

Personalen använder bilder som förstärkt kommunikation och arbete pågår med att förbättra och utöka bildförrådet.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Personalgruppen är duktig på att avläsa och tolka barnens signaler t. ex vid sondmatning och i samband med aktiviteter. Former för dokumentationen behöver ses över, både vad det gäller regelbundenhet, formuleringar och ordval. Dokumentationen kan med fördel digitaliseras.

Bedömning Lyrans		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet			x
2.	Helhetssyn och samordnade insatser			x
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda			x
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade			x
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet		x	

2.9 Sollentuna kommun, Solom - Orsavillan, Norrviken

Orsavillan är ett boende för barn och ungdomar med utvecklingsstörning. Boendet som drivs av Sollentuna kommun, har plats för fyra ungdomar och vid

granskningstillfället bodde där tre ungdomar, varav två från Stockholms stad. Boendet är inrymt i ett enplanshus i ett villaområde med bussförbindelse till Norrvikens centrum. Runt *Orsavillan* finns stora grönområden med möjligheter till utevistelser. I boendet finns gemensamt lekrum och vardagsrum samt ett litet kök.

Självbestämmande och integritet

Ungdomarna hålls till stor del åtskilda och vistas endast vid enstaka tillfällen tillsammans i de gemensamma utrymmena.

Helhetssyn och samordnade insatser

Personalen månar om ungdomarnas kontakt med sina föräldrar. Efter ett dödsfall har chef och medarbetare tagit initiativ till att ta fram anpassat material som ett stöd för ungdomen i sitt sorgearbete.

En lokalöversyn med anpassning till aktuell målgrupp skulle kunna göras och ett allrum för aktiviteter kunde ersätta nuvarande lekrum. Även ungdomarnas egna rum skulle kunna göras mer åldersanpassade.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

All personal har olika ansvarsområden t.ex. kost eller genomförandeplaner vilket bidrar till verksamhetens kvalitetsarbete. Arbets sättet med t.ex. gränssättning och tydlighet i kommunikation skulle kunna systematiseras för att skapa en större förutsägbarhet för såväl ungdom som personal.

Tillgängliga och jämnt fördelade

Scheman med bilder används aktivt av båda ungdomarna. En ungdom har en anpassad träningscykel som hjälpmedel och kan sitta i en vanlig fåtölj i det gemensamma TV-rummet och träna.

Möjligheter till åldersanpassade pedagogiska aktiviteter och aktiv avkoppling skulle kunna utvecklas. En av ungdomarna använder dator med pekskärm i skolan och borde få samma möjlighet i boendet.

Trygga och säkra, präglade av rättsäkerhet

Ett utvecklingsområde är att ta fram och konkretisera rutiner för utredning av risker för missförhållanden och lex Sara-anmälningar och göra dem kända av alla medarbetare. Ett annat område att utveckla vidare är dokumentationen där ett digitalt system skulle ge tydlighet och ökad säkerhet.

Bedömning Orsavillan		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet		x	
2.	Helhetssyn och samordnade insatser		x	
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda		x	
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade		x	
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet		x	

2.10 Stiftelsen Helgesta - Äppelgården, Mölnbo

Helgesta är en stiftelse som bedriver internatboende i anslutning till sin gymnasiesärskola. Boendet omfattar fyra enheter men vid granskningstillfället bodde endast ungdomar vid två av dem. Inom området finns även en administrativ byggnad med matsal samt personalbostäder och helheten utgör en läkepedagogisk bygemenskap. Målgruppen för boendet är ungdomar med autism och utvecklingsstörning som går i gymnasiesärskolan. På *Äppelgården* bor fyra ungdomar, varav två från Stockholms stad. Boendet är omgivet av åkrar och skog och allmänna kommunikationsmedel saknas. *Äppelgården* är ett enplanshus där ungdomarna disponerar relativt stora rum, de gemensamma ytorna är ombonade och det finns öppen spis i vardagsrummet.

Självbestämmande och integritet

Personalgruppen har ett arbetssätt som syftar till att träna och stärka ungdomarnas förmåga till självständighet med utgångspunkt i små vardagliga aktiviteter. Den skyddade miljön skapar möjligheter att ta egna initiativ till utevistelser och promenader. På *Äppelgården* bor ungdomar av båda könen med tillgång till egen dusch och toalett.

Helhetssyn och samordnade insatser

Äppelgården lägger stor vikt vid social samvaro och mycket tid ägnas åt att spela spel, pyssla och sjunga tillsammans. Även måltiderna får stort utrymme i verksamheten och såväl förberedelser som middagar ägnas tid och omsorg.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

För personalen finns tydliga befattningsbeskrivningar och på anställningsavtalen är information om anmälningsskyldighet enligt lex Sarah och lex Maria inskrivet. Personalen har ett uttalat förhållningssätt för att hålla gränsen mellan det professionella och det privata, t.ex. vad gäller fysisk kontakt med ungdomarna och lämplig klädsel på arbetsplatsen.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

Det finns ramp till husen för rullstolsburna ungdomar men de grusade gångarna gör det omöjligt att ta sig fram inom området på egen hand. För att utemiljön ska vara tillgänglig för alla är mer anpassning nödvändig.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Personalen har gått internutbildning i hjärt- och lungräddning och instruktioner finns lättillgängligt i verksamhetens krispärm.

Tydliggörande kommunikation i form av teckenförstärkt tal och bilder skulle kunna användas i högre utsträckning, t.ex. kan bilder på skåp och lådor i köket underlätta för såväl brukare som nyanställd personal.

Bedömning Äppelgården	Låg	Medel	Hög
1. Självbestämmande och integritet			x
2. Helhetssyn och samordnade insatser		x	
3. Kunskapsbaserade o effektivt utförda		x	
4. Tillgängliga o jämlikt fördelade	x		
5. Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet			x

2.11 Stiftelsen Norrbyvälle - Linden, Järna

Linden drivs av stiftelsen Norrbyvälle för ungdomar i gymnasieåldern med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. *Linden* är lantligt beläget strax utanför Järna och i den närmaste omgivningen finns bl.a. ett biodynamiskt jordbruk. Inom området finns ett café och i samma hus som *Linden* en lunchservering, vid vilka några personer har sin dagliga verksamhet.

Linden är inrymt på övervåningen i ett stort äldre trähus och utgör boende för sex ungdomar, varav fyra är från Stockholms stad. Ungdomarnas rum är små men personliga och vardagsrummet är ombonat med öppen spis och piano. En utslussningslägenhet finns våningen under boendet, liksom ett gemensamt TV-rum. Under granskningsperioden har nya personer tillträtt som verksamhetschef och föreståndare. Flera i personalgruppen har arbetat länge, upp till 12 år.

Självbestämmande och integritet

Erbjudande och val är centralt i metodiken på *Linden* och personalen arbetar med överenskommelser om regler med målsättningen att ungdomarna ska lära av sina erfarenheter.

Helhetssyn och samordnade insatser

Personalen är samstämd och planerar den dagliga strukturen där ungdomarna ges stort utrymme, vilket medför att *Linden* kan uppfattas som ett ungdomskollektiv. Innevarande år har alla ungdomar på Norrbyvälle erbjudits sommarjobb inom verksamheten under 2-3 veckor med målning av staket, trädgårdsarbete mm. Ungdomarna gör en utlandsresa tillsammans med personalen och en ungdom har fått möjlighet att, med stöd av personal, delta i en sommarkurs på folkhögskola, utifrån sitt specialintresse.

Linden har en utslussningslägenhet vilket gör att ungdomarna stegvis kan förbereda ett självständigt vuxenboende.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Linden arbetar mycket med samtal och konfliktlösning och personalgruppen betonar vikten av att bygga upp ett förtroendekapital hos ungdomarna.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

Linden fungerar för nuvarande målgrupp men är inte anpassat för personer med rörelsehinder, då det förekommer flera trappor inomhus och utemiljön består av gräsmattor och grusbelagda gångar.

Några av ungdomarna har personligt utformade rutiner uppsatta på sina rum, vilket fungerar som ett stöd i konkreta situationer och ökar förutsättningarna för delaktighet.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Norrbyvälle har en omfattande kvalitetssäkringspärm där delar av materialet ingår i introduktion av ny personal på *Linden* vilket ska vara genomgången innan anställning påbörjas.

Dokumentationen behöver bli mer regelbunden och med fördel digitaliseras. Verksamheten saknar idag system för att ge ungdomarna konkret stöd med att hantera sin privata post som kontoutdrag m.m. på ett överskådligt sätt.

Bedömning Linden		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet			x
2.	Helhetssyn och samordnade insatser			x
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda			x
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade		x	
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet		x	

2.12 **Årsta gårds barn- och ungdomsboende, Årsta**

Årsta gård drivs av en stiftelse och består av en samling byggnader som inrymmer såväl administration som skola och fritidshem, korttidshem och två barn- och ungdomsboenden, vilka utgör en läkepedagogisk bygemenskap. Verksamheten bedrivs för målgruppen barn och ungdomar med utvecklingsstörning och autism. Årsta gård är beläget i ett bostadsområde invid Årstaviken med närhet till naturen. Området omfattar en stor inhägnad yta med lek- och uteplatser och det är nära till såväl bussförbindelser som till pendeltåg.

2.12.1 Stiftelsen Årsta gård – Enebo, nedervåning

På *Enebos* nedervåning bor tre personer, alla från Stockholms stad. Inredningen är hemtrevlig med stort kök och en öppen spis i vardagsrummet. Barnens rum är av varierande storlek och ligger samlade runt de gemensamma ytorna. Samtliga lokaler är slitna och i behov av renovering, dock har enligt uppgift renoveringsarbeten påbörjades under sommaren. Personalgruppen bestod under granskningsperioden av många olika personer, såväl nyanställda som timvikarier, vilket enligt verksamhetschefen hade sin grund i förberedelse inför sommaren.

Självbestämmande och integritet

Den skyddade miljön innebär att barnen och ungdomarna kan ta initiativ till att gå ut på gården såväl på egen hand som tillsammans med personal.

Helhetssyn och samordnade insatser

Det bor endast tre barn/ungdomar på nedervåningen vilket ger var och en ett större personligt utrymme och skapar en lugnare boendemiljö. Introduktion av ny personal och vikarier är ett område för verksamheten att utveckla och säkerställa.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Det salutogena förhållningssättet som *Enebo* tillämpar utgår ifrån det friska och tar vara på varje enskilt barns resurser. Barnen och ungdomarna ges många tillfällen till utevistelser, såväl promenader i närmiljön som utflykter med den egna bussen till strövområden.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

För en av de boende med särskilda behov bör kommunikationsmetoder utvecklas och förankras i personalgruppen, liksom olika former av stimulerande och utvecklande aktiviteter.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Den skriftliga dokumentationen behöver utvecklas både till struktur och innehåll och med fördel digitaliseras.

Bedömning Enebo, nedervåning		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet			x
2.	Helhetssyn och samordnade insatser		x	
3.	Kunskapsbaserade och effektivt utförda		x	
4.	Tillgängliga och jämlikt fördelade		x	
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet		x	

2.12.2 Stiftelsen Årsta gård - Enebo övervåning

En ungdom har sitt boende på *Enebos* övervåning och får stöd av en särskild personalgrupp. Övervåningen har egen ingång och består av sovrum, badrum, vardagsrum/matrum och kokvrå samt rymmer även kontor med sovplats för personal. Dessa lokaler är, liksom nedervåningen, i behov av renovering.

Självbestämmande och integritet

På *Enebos* övervåning arbetar oftast två personal samtidigt och ungdomen ges goda möjligheter till självbestämmande och delaktighet i sin vardag. Detta återspeglas i dokumentationen där genomförandeplanen är utförlig och formulerad på ett respektfullt sätt utifrån ungdomens styrkor och resurser.

Den enskildes särskilda behov kräver ett enhetligt förhållningssätt från personalen men har vid vissa tillfällen inneburit att självbestämmandet inskränkts.

Helhetssyn och samordnade insatser

Det finns ett tydligt schema för veckans alla dagar med återkommande aktiviteter, vilket efterföljs noga. Personalen upprätthåller en nära samverkan med föräldrar liksom med skola och andra berörda resurspersoner.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Ett aktivt förebyggande arbete krävs för att undvika att oönskade situationer uppstår. Sedan en tid tillbaka pågår ett arbete för att utveckla förhållningssätt och arbetsmetoder som kan ge personalen redskap att nå denna målsättning. Ett led i detta arbete är att utforma en systematisk och utförlig daglig dokumentation. *Enebos* övervåning deltar också i ett aktionsforskningsprojekt och har ett erfarenhetsutbyte med en liknande verksamhet i Köpenhamn.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

Personalgruppen på övervåningen arbetar med flera olika metoder och spelar t.ex. in film samt gör sociala berättelser och relationsböcker.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

Ett utvecklingsområde är att konkretisera rutiner för utredning av avvikelser, risker för missförhållanden och lex Sarah-anmälningar samt att göra dem kända och förankrade i personalgruppen.

Bedömning Enebo övervåning		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet	x		
2.	Helhetssyn och samordnade insatser		x	
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda		x	
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade		x	
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet	x		

2.12.3 Stiftelsen Årsta gård - Fenix, Årsta

Fenix är inrymt i samma byggnad som *Enebo*. Boendet är organiserat så att en ungdom disponerar övervåningen för egen del och personalen alternerar mellan våningarna, enligt schema. Vid *Fenix* bor fem ungdomar, varav tre från Stockholms stad. Inredningen på *Fenix* är ombonad och ger ett hemlikt intryck. Liksom på *Enebo* är barnens rum av varierande storlek och ligger samlade runt de gemensamma ytorna.

Självbestämmande och integritet

Lösningen med egen övervåning för en ungdom fungerar bra och bemötande och aktiviteter utgår den enskildes önsknings och behov.

Helhetssyn och samordnade insatser

Alla rum i boendet utgår från köket, vilket uppmuntrar till social gemenskap men försvårar för ungdomarna att vara ostörda i sina rum. *Fenix* har en flexibel hållning vad det gäller samarbete med barnens/ungdomarnas familjer, t.ex. ordnades julfirande för ett barns familj på boendet.

Kunskapsbaserade och effektivt utförda

Personalen lägger stor tonvikt vid hushållssysslor och inspektörerna menar att barnen/ungdomarna kan uppmuntras att delta mer samt att utbudet av anpassade aktiviteter kan utökas. Kontakter med habiliteringen⁸ skulle kunna ge möjligheter till kartläggning av olika hjälpmedel och aktiviteter samt metoder för avslappning, utifrån ungdomarnas olika behov.

Tillgängliga och jämlikt fördelade

För de fyra barn och ungdomar som bor på nedervåningen råder andra villkor än för ungdomen på övervåningen och deras särskilda behov tillgodoses inte i lika hög grad.

Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet

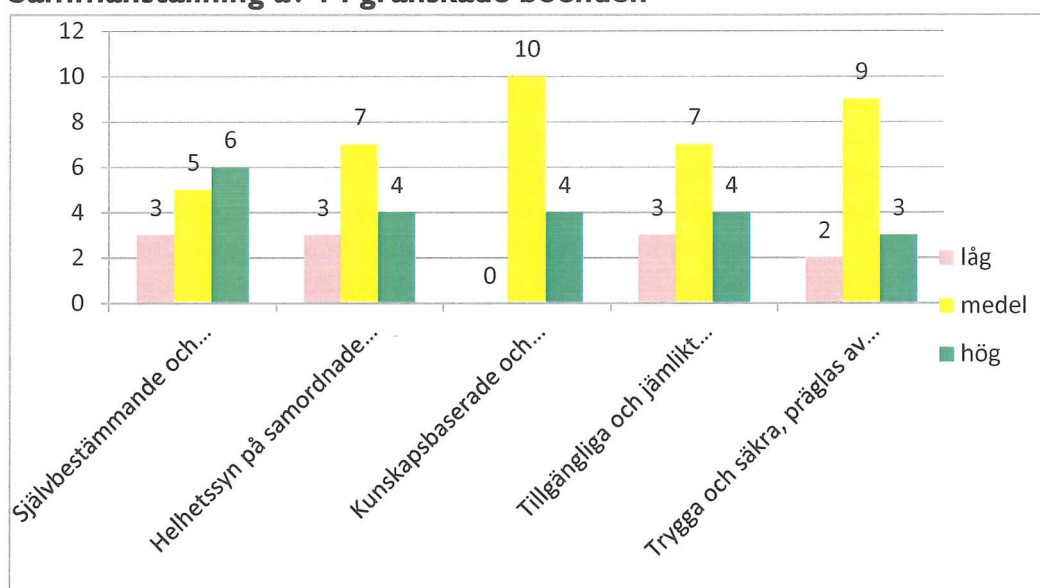
Ett utvecklingsområde är att konkretisera rutiner för utredning av avvikelser och lex Sarah-anmälningar och göra dem kända av alla medarbetare. Även skyddsåtgärder som t.ex. förvaring av tvättmedel och liknande behöver stärkas upp.

Dokumentationen sker delvis digitalt men ett gemensamt dokumentationssystem för alla enheter vid Årsta gård saknas, vilket skulle underlätta för medarbetarna.

⁸ Habilitering & Hälsa, inom Stockholms läns landsting
<http://www.habilitering.nu/gn/opencms/web/HAB/>

Bedömning Fenix		Låg	Medel	Hög
1.	Självbestämmande och integritet		x	
2.	Helhetssyn och samordnade insatser		x	
3.	Kunskapsbaserade o effektivt utförda		x	
4.	Tillgängliga o jämlikt fördelade		x	
5.	Trygga och säkra, präglas av rättsäkerhet		x	

2.13 Sammanställning av 14 granskade boenden

Figur 2.

2.14 Myndighetsutövning

Inom myndighetsutövningen i Stockholms stad har cirka 100⁹ personer beviljats insats enligt LSS 9§8, bostad med särskild service för barn- och ungdomar. Som ett led i granskningsarbetet har inspektörerna tagit del av totalt 21 ärenden, vilket innebär ca 20 % av samtliga akter avseende den aktuella insatsen. De stadsdelsnämnder som valdes ut var Enskede-Årsta-Vantör med sex ärenden, Norrmalm med tre ärenden, Skärholmen med sju ärenden och Älvsjö med fem ärenden.

I stadens riktlinjer för funktionshinderområdet lyfts barnperspektivet¹⁰ fram och det betonas att barn först och främst är barn oavsett funktionsnedsättning, vilket innebär att även stadens riktlinjer för barn- och ungdomsärenden inom individ-

⁹ Stadens paraplysystem, 2011-01-01

¹⁰ Handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning, Stockholms stads riktlinjer: kap 3.5, 10.25,

och familjeomsorgen (IoF)¹¹ kan vara tillämpliga. I linje med detta är handläggningen av barnärenden inom funktionshinderomsorgen på Norrmalm integrerad med enheten för barn- och ungdom inom IoF. Skärholmen planerar ett närmare samarbete med IoF.

Utredning och beslut

Inspektörernas granskning har som utgångspunkt att den enskilde ska kunna följa sitt ärende. I flera av de granskade akterna var det svårt att utläsa hur ärendet uppkommit och hur ansökan om insats gått till. Förvaltningslagen §15 anger att om skriftlig ansökan saknas ska det tydligt noteras i akten vem som ansökt och att ansökan skett muntligt eller på annat sätt, t.ex. via sms.¹²

Det är av stor vikt att barnets bästa¹³ beaktas vid utredning avseende särskilt boende för barn- och ungdomar.¹⁴ Det är även angeläget att handläggare har aktuella uppgifter då barnen utvecklas och behoven kan förändras över tid. Vid en av stadsdelsförvaltningarna saknades aktuell utredning i tre ärenden, en av dessa var fem år gammal. En grundförutsättning är att handläggaren träffar barnet/ungdomen i samband med utredning och uppföljningar.¹⁵ Norrmalm arbetar på ett systematiskt sätt med förberedelser inför möten med barn och ungdomar och sänder information med foton och bilder till barnet före besök. De använder även anpassade metoder så som nätverkskartor för att inhämta tankar och synpunkter direkt från barnet.

Insatsen bostad med särskild service innebär en genomgripande förändring i ett barns/ungdoms liv och dessa utredningar bör ges hög dignitet. Utredningarna var överlag fylliga men många saknade struktur och var svårlästa. Inspektörerna anser att det är angeläget att grundligt undersöka om stödbehovet kan tillgodoses på annat sätt genom förstärkta insatser i familjen. Det bör tydligt framgå av utredningen att så inte är fallet. Boende i familjehem kan ses som ett alternativ till barnboende och samverkan med IoF i dessa frågor bör förstärkas

Beställningar och genomförandeplaner

Aktuella beställningar fanns i samtliga ärenden men utformning av konkreta mål i dessa behöver utvecklas. Flera utförare efterfrågar mer tydlighet i beställningar då de utgör underlag för barnens/ungdomarnas genomförandeplaner. Inspektörerna har fört en dialog med chefer och handläggare i de nämnda stadsdelarna om betydelsen av specificerade beställningar för att säkra att utförarna ger det stöd som efterfrågas. Som ett led i det förstärkta barnperspektivet bör barn/ungdomar

¹¹ *Barn- och ungdomsärenden*, Riktlinjer för handläggning och dokumentation inom individ- och familjeomsorgen.

¹² *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*, Socialstyrelsen, s. 78

¹³ LSS 6 a § När åtgärder rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. *Lag (2010:480)*

¹⁴ SOU 1997:116

¹⁵ *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*, Socialstyrelsen; s.110-113

så långt det är möjligt vara delaktiga i utformandet av sina genomförandeplaner och underteckna dem.

Journalföring och uppföljningar

Inom myndighetsutövningen är särskilt journalföring ett utvecklingsområde och samtliga granskade stadsdelsförvaltningar uppvisade oregelbundet förda anteckningar i personakterna. Med tanke på de snabba förändringar som barn- och ungdomstiden innebär är det särskilt angeläget med täta uppföljningar som ska dokumenteras väl, liksom händelser av vikt. För handläggaren är uppföljning ett sätt att ta reda på hur beslutet verkställs och vilka resultat som uppnås för den enskilde. Det är viktigt ur rättsäkerhetssynpunkt och av effektivitetsskäl.¹⁶ Handläggarna har en komplex roll och kan ställas inför etiska dilemman där olika intressen ställs mot varandra som att beskriva faktiska förhållanden och samtidigt värna om den enskildes integritet.¹⁷

En angelägen uppgift för handläggare är att i god tid tillsammans med berörda parter påbörja en planering inför vuxenlivet. En Individuell plan kan fungera som stöd i detta arbete men endast ett fåtal planer fanns i de granskade akterna. Information om Individuell plan kan med fördel systematiseras och ske regelbundet, vilket sker i Skärholmen. Ett genomgående utvecklingsområde inom de granskade stadsdelsförvaltningarna är att alltid notera hur barnets bästa har tagits till vara och hur barnets åsikter kommit fram i handläggningen av ett ärende.¹⁸ I staden pågår ett utvecklingsarbete med framtagande av former för DUR- utredningar inom funktionshinderområdet, vilket inspektörerna ser som positivt.

2.15 Enkäter och fokusgrupper

Som ett komplement till granskning av de aktuella verksamheterna och för att få en helhetsbild av kvaliteten i insatsen inbjöd inspektörerna föräldrarna i de berörda verksamheterna till en fokusgrupp. Deltagarantalet blev lågt, fyra föräldrar representerade tre barn och de ståndpunkter som framkom kretsade framförallt kring personalens roll och berörde frågor som kompetens, engagemang, fungerande fasta rutiner samt vikten av att kommunikationen mellan boendet och föräldrarna fungerar bra. Angående föräldrarnas syn på vad som är viktigt för barn i ett boende framhölls att barnet känner sig omtyckt och är tryggt med personalen samt får möjlighet att bestämma själv och göra olika saker.

Resultatet från fokusgruppen användes som underlag till en enkät som sändes till alla berörda föräldrar, totalt 55 utskick. Svarsprocent var 27 %, (bilaga 2) och det är intressant att notera att svar inkom från samtliga föräldrar vid en enhet medan

¹⁶ *Socialt arbete med personer med funktionsnedsättning*, Socialstyrelsen, 2007, s. 46

¹⁷ *SOFS 2006:5*, 4 kap. 4 §

¹⁸ *Barn och unga i socialtjänsten*, Socialstyrelsen, 2008, s.17 f f.

svar saknades helt från två enheter. De faktorer som fokusgruppen framförde som viktigast visade sig också ge höga omdömen i enkätsvaren och det påstående i enkäten som flertalet föräldrar, 9/15, ansåg stämma utmärkt var *Mitt barn möts med respekt*.

Med hänsyn till barnen/ungdomarna funktionsnedsättning genomfördes intervjuer eller fokusgrupper endast vid två boenden. Vid det ena boendet gav barnen/ungdomarna tre förslag var på saker som gör dem glada. Förslagen sammanfördes till en lista som sedan rangordnades av dem. Listan visade en stark övervikt för att bada i boendets bubbelbadkar följt av att lyssna på musik och på delad tredje plats noterades att få egen tid och att få matro.

Vid det andra boende fördes, utifrån ungdomarnas önskemål, enskilda samtal med var och en. Ungdomarna framförde bl.a. att boendet hjälper dem att sätta gränser, att de får och ger respekt och att de ser personalen som vänner som de kan lita på. Ungdomarna uppskattade egen tid med personal men även gemensamma aktiviteter med de övriga i boendet. Det framkom även att ungdomarna har utbyte av varandra och ser varandra som kompisar. Alltför täta personalbyten framfördes som negativt och behovet av att visa hänsyn påtalades.

3. SLUTSATSER

Det är inspektörernas uppfattning att personalen överlag är engagerade i sitt arbete och månar om att ge barnen/ungdomarna ett gott bemötande. Personalen i särskilda boenden har en komplex roll att skapa relationer till barnen samt att hantera samverkan mellan närstående och boendet. Barn och ungdomar med funktionsnedsättning är ofta mer beroende av sin omgivning än andra och omges av ett nätverk av professionella kontakter. I inspektörernas fokusgrupp framförde några föräldrar att de trodde att det som barnen själva ansåg som viktigast i ett boende var att få känna sig omtyckta.

Personal som saknar adekvat utbildning förekommer i samtliga verksamheter i olika omfattning. Tydliga kompetenskrav utom för chefsbefattningar inom området saknas. I LSS § 6 anges ”För verksamheten enligt denna lag skall det finnas den personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad skall kunna ges”, *Lag (2005:125)*. Inspektörerna menar att detta är ett angeläget utvecklingsområde liksom möjligheter till kontinuerlig vidareutbildning och handledning då det får betydelse för kvaliteten. Flera av verksamheterna behöver utveckla och förankra viktiga rutiner som anmälningar om missförhållanden och lex Sarah samt genomföra regelbundna brandsäkerhetsutbildningar. I de välfungerande granskade verksamheterna har personalen verktyg som enhetliga arbetsmetoder och individuellt anpassade rutiner till sin hjälp, vilket underlättar vid svåra situationer. Personalens inställning har stor betydelse och de måste vara steget före för att förhindra att allvarliga situationer uppstår. I tre av de granskade enheterna arbetar personalen aktivt med hur barnen och ungdomarna bemöter och förhåller sig till varandra. För målgrupper med omfattande behov är det nödvändigt att utgå ifrån det nära och vardagliga och ge stöd i att utveckla självständighet i närmiljön. Små förändringar i vardagliga rutiner, som t.ex. färgstöd, kan bidra på ett positivt sätt till att öka den enskildes självständighet.

Handläggarens förarbete och kännedom om alternativa resurser och befintliga boenden är central och inspektörerna vill betona vikten av att en utförlig utredning kring barnets/ungdomens bakgrund, behov och resurser genomförs i samband med att insatsen beviljas. I sammanhanget kan även poängteras vikten av att handläggaren alltid träffar barnet/ungdomen för att inhämta synpunkter i samband med utredning och uppföljning. Väsentlig är att även utföraren gör en realistisk bedömning huruvida verksamheten kan tillgodose den enskildes behov. Under den aktuella perioden har inspektörerna vid två boenden uppmärksammat att verksamheternas resurser och arbetssätt inte motsvarat de nyinflyttade barnens behov. Problematiska situationer relaterade till bristande målgruppsanpassning inverkar negativt på såväl den enskilda individen som övriga i boendegruppen.

Rutiner behöver utarbetas för att tydliggöra vem som ansvarar för att barnet får information om en planerad insats, vilket enligt boendepersonal inte är uttalat idag. Målgruppsanpassad verksamhetsinformation som vänder sig direkt till barn/ungdomar saknas i alla verksamheter utom en och är ett angeläget utvecklingsområde.

Barn och ungdomsboenden ska utformas så att de blir så hemlika som möjligt. Det omfattar såväl den yttre som inre miljön, där inredning, regelverk och personalens förhållningssätt har betydelse för helhetsintrycket. Storleken på ett barnboende måste anpassas utifrån de enskilda barnen/ungdomarna och det kan ha stor betydelse om det t.ex. är två eller fem personer i ett boende.¹⁹ Faktorer som påverkar negativt är förekomst av begränsningsåtgärder för barnen, arbetssätt som inte har brukarfokus, flera boendeenheter i anslutning till varandra, torftig inredning, personalklädsel med företagslogotyp samt hög personalomsättning/många timvikarier. Av de granskade 14 verksamheterna kan ungefär hälften sägas uppfylla kriterier för hemlika förhållanden.

¹⁹ Prop 1992/93:159, bilaga 1, s. 83

4. REFERENSER

Barnkonventionen, Lättläst version

www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionen

Doktorn kunde inte riktigt laga mig - Christina Renlund (Gothia Förlag)

Litet syskon - Christina Renlund (Gothia Förlag)

Från idiot till medborgare – Projekt Carpe - film som kan beställas via tidningen Intra

Förberedelse inför vuxenlivet - broschyrer att beställa gratis från RBU

God kvalitet i socialtjänsten, Socialstyrelsen, artikelnr. 2008-101-2

Informationsbroshyr från Färdtjänsten - lättläst broshyr för barn

<http://www.fardtjansten.sll.se/sv/Information/Barnbroshyr-Dina-rattigheter/>

Kommunikativ omvårdnad – bok och film som kan beställas via Hjälpmedelsinstitutet

registrator@hi.se tel: 08-620 17 00

Lek och spel - Folktandvården i Stockholms län

www.ftv.sll.se/Bazment/ftv/sv/folktandvarden.aspx

Lyssna på mig! – Kunskapsöversikt avseende barnperspektivet och delaktighet Ann-Marie Stenhammar, projekt Växtkraft

Pictogrambilder och spel – www.papunet.se

Prop 1992/93:159 bilaga 1

PUSS – webbaserad information om sex och samlevnad, licens beställs via FUB

Se mig! Hör mig! Förstå mig! - bok och film, ala FUB Forskningsstiftelse

Stiftelsen.ala@ala.fub.se Tel. 08- 660 82 84

SOU 1991:46 (Handikapp, välfärd Rättvisa)

SOU 1981:26 Omsorger för vissa handikappade, Betänkande från omsorgskommittén

5. BILAGOR

5.1 Bilaga I - Kvalitetsområden

God Kvalitet i socialtjänsten, Socialstyrelsen, 2010

Bygger på respekt för människors självbestämmande och integritet

Att tjänsterna ska bygga på respekt för människors självbestämmande understryker vikten av att genomförda insatser utgår ifrån, och bidrar till, att den enskilde klienten/brukaren både kan och vill styra sitt eget liv. Detta gäller inte minst i de fall då insatserna innebär ett mått av tvång. I och med att socialtjänstens insatser många gånger på ett genomgripande sätt påverkar den enskildes livsvillkor, är det också väsentligt att insatserna utformas med respekt för den enskildes integritet.

Utgår från en helhetssyn, är samordnade och präglas av kontinuitet

Med att tjänsterna utgår från en helhetssyn menas att den enskildes samlade livssituation utgör utgångspunkten. I detta ligger också att se till hur olika insatser på bästa sätt kan verka förebyggande. I den mån den enskilde har behov av tjänster som bedrivs inom olika verksamheter och av olika utförare är det viktigt att dessa olika tjänster är samordnade på ett bra sätt och präglade av kontinuitet.

Är kunskapsbaserade och effektivt utförda

Med kunskapsbaserade avses att dessa skall baseras på bästa tillgängliga kunskap om utformning, innebörd och förväntade resultat. Detta innebär att de, så långt möjligt, bör bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet.

De sociala tjänsterna bör också vara effektiva. Det innebär att dessa bör utföras på ett effektivt sätt, något som till exempel kan innebära en snabb och ändamålsenlig handläggning.

Är tillgängliga och jämlikt fördelade

Att de sociala tjänsterna skall vara tillgängliga handlar om att det ska vara lätt att få information om vilka tjänster socialtjänsten kan bistå den enskilde med och även att det ska vara lätt att, vid behov, ta kontakt med socialtjänsten och få del av dessa tjänster. Att tjänsterna ska vara jämliktfördelade handlar om att samtliga medborgare ska ha rätt till socialtjänstens insatser.

Är trygga och säkra och präglas av rättssäkerhet i myndighetsutövningen

Med trygga och säkra tjänster menas att den enskilde brukaren inte ska löpa någon risk att drabbas i någon negativ mening av dessa. Kvalitet i tjänsterna handlar också om att tjänsterna ska präglas av rättssäkerhet i myndighetsutövningen.

5.2 Bilaga 2- Enkät

ENKÄT FRÅN FUNKTIONSHINDERINSPEKTÖRERNA OM BARN- OCH UNGDOMSBOENDE

Boendets namn

Namn och kontaktuppgift vårdnadshavare/god man(frivilligt)

Stadsdel där barnets/ungdomens handläggare finns

För varje påstående nedan ringar du in den siffran till höger som stämmer bäst med din uppfattning om ditt barns boende

Påståenden	Skala				
	Stämmer Dåligt	Stämmer Bra			Stämmer Utmärkt
1. Personalen har lämplig kompetens	1	2	3	4	5
2. Personalen är engagerad i sitt arbete	1	2	3	4	5
3. Kommunikationen mellan boendet och hemmet fungerar bra	1	2	3	4	5
4. Boendet har fasta rutiner som fungerar	1	2	3	4	5
5. Boendet är hemtrevligt	1	2	3	4	5
6. Mitt barn möts med respekt	1	2	3	4	5
7. Personalen tar hänsyn till mitt barns åsikter	1	2	3	4	5
8. Mitt barn får stöd utifrån sina personliga behov	1	2	3	4	5
9. Mitt barn tränas till självständighet	1	2	3	4	5
10. Mitt barn har möjlighet att delta i olika aktiviteter	1	2	3	4	5

Övriga kommentarer och synpunkter

Funktionshinderinspektörer:
Ann Kristin Sandebjer, 08-508 25 407
Lena Tengvall, 08-508 25 408
E-post: fui@stockholm.se
Granskningsperiod 2010-10-01 - 2011-08-31

www.stockholm.se